

תפקידה הפרדוקסאלי של המחנכת

החינוך אינו נלמד על פי ספרים או על פי
תורה שבעל פה, כי **המחנך בעצמו צריך**
להיות הספר... (א.ד.גורדון, 1913)

*ד"ר אביבה סלע
מכללת אורנים*

בטרם בואו לחנך אדם, הוא צריך לדעת את האדם, ואין אדם יודע את האדם אלא מתוך האדם שבו בעצמו

...קשה מאוד, אבל גם גדול מאוד תפקידו של המורה בתור מחנך, גדול הרבה יותר מאשר בתור מלמד תורה ודעת. המורה המחנך, אם לציירו לנו באותה הצורה שתפקידו דורש את זה, צריך קודם כל להיות פילוסוף, בעל השקפת-עולם שלמה **משלו**, כלומר בטרם בואו לחנך אדם, הוא צריך לדעת את האדם, ואין אדם יודע את האדם אלא מתוך האדם שבו בעצמו, מתוך העולם אשר בלבו. הוא צריך להיות בן הטבע, **שהרי תפקידו לחנך את האדם לא רק בתור פרודוקט חברותי ולאומי**, כי אם בעיקר, בראש וראשונה בתור חזיון קוסמי, שהרי בשביל האדם – בנידון דידן בשביל המתחנך – אין כל העולם אלא בו בעצמו (א.ד. גורדון, 1913)

המחנך בעצמו צריך להיות הספר... (א.ד.גורדון, 1913)

- המחנכת מביאה איתה אל תפקידה את כל אישיותה וזהותה.
- אין לה טקסט מחייב להשען עליו.
- הגדרת תפקידה משתרעת מעבר לשיעורי החינוך, והיא נוגעת בתחומים רבים בחיי החניך היחיד והכיתה כקהילה.

חינוך הוא מקצוע, שיש לו מסורת:

- מסורת גדולה בדמות תנועת המחנכים בתקופת האידיאולוגיה הציונית
- מסורת גדולה יותר של המורשת היהודית
- מסורת קטנה, שקיימת בבתי הספר, והיא ביטוי יחודי לאופן בו עיצב ביה"ס את המסורת הגדולה ברוחו וברוח הקהילה שבתוכה הוא פועל.
- מהלך החיים הוא שנמצא במרכז שיעור חינוך כטקסט המבקש פרשנות ומשמעות (טאוב, אחרי רצח רבין)

ללכת עם הצעיר הגדל כאדם מנוסה יותר ההולך

עם אדם מנוסה פחות (ס. יזהר, 1984)

החינוך הוא פעילות בין אנשים שאם אין מסרסים את טיבה בשליחויות חיצוניות לה, יש בכוחה.. ללוות את האדם הצעיר בגדילתו... במובן של הליכה יחד, ללכת עם הצעיר הגדל כאדם מנוסה יותר ההולך עם אדם מנוסה פחות... פירושו גם תמיכה ביחיד בהתמודדותו המתישה בלחצי החוץ, בכוחה העריץ של החברה, בכוחה המכבשי של התרבות ובכוחה התובעני של המסורת. (יזהר, 1984, ע"מ 56)

[חינוך צריך לשמור על חירותו] של האדם מול ערכי עם, מורשת, ארץ, שלום. החינוך צריך לאפשר לאדם לשמור על גמישות נפשו וכוחו לבחור בין אלטרנטיבות גם בשעת משבר (יזהר, 1984, ע"מ 179)

שואלים את הילד ויענה המבוגר שגדל מן הילד

(ס. יזהר, 1988)

הדיאלוג של החינוך משונה מכל דיאלוג. בכל דיאלוג שבעולם זה שואל וזה עונה ואף נכנסים זה לדברי זה. בדיאלוג של החינוך זה שואל כעת וזה יענה בעוד עשרים שנה. שואלים את הילד ויענה המבוגר שגדל מן הילד. ולא תשובתו של הילד ברגע שנשאל היא התשובה שלו, אלא זו המתמהמהת עד היות הנשאל בכושר מלא. ולשווא ינסו למנוע את התשובה המאחרת שלו ע"י שטיפת מוח היום. שוכחים שהילדים אינם נשארם ילדים ושמה שנראה היה כאילו כבר קבלו והסכימו-...[ש] הכל עוד יוכל להיות עומד למבחן מחדש... ובלבד שלא הקדימו ולא שברו את רוח האדם מקודם. **כי חינוך משמע להשאיר את רוח האדם פתוחה**". (יזהר, 1988, ע"מ 54, הדגשה שלי).

לחנך את האדם שיקיים קודם כל את מדינתו ועמו, ועל ידי כך יקיים את עצמו (שר החינוך, 1951)

"מהו ההבדל בין החינוך במדינת ישראל לחינוך במדינות אחרות? במדינות אחרות מטרתו היא לחנך את האדם שיקיים את עצמו ועל ידי כך גם יקיים את מדינתו ועמו. ואילו במדינת ישראל מטרתו היא לחנך את האדם שיקיים קודם כל את מדינתו ועמו, ועל ידי כך יקיים את עצמו"

(שר החינוך זלמן ארן, 1951 בתוך: בילצקי, 1975, ע"מ 98-99).

להצמיח אדם מוסרי

הקשר למיתוס החלוץ [לערכי המדינה והעם] מאפשר באופן ציני לביה"ס להיות מעורב בחינוך מוסרי ולהרגיש טוב עם זה, מבלי להשתדל באמת להשקיע בחינוך אופי או בחינוך מוסרי של התלמידים. בכך הם [המחנכים] מעורבים בטרוויאליזציה של החינוך המוסרי. העיסוק בהתנהגות טובה בביה"ס אינה הופכת את התלמידים לאנשים אמפתיים, אוטונומיים ומתחשבים בזולת-במה שנחשב לאדם שהתחנך חינוך מוסרי (גורדון ואקרמן, 1984)

הפרדוקס של תפקיד המחנכת

המחנכות מבטאות את רוח הקהילה הגדולה של העם
ואת רוחה המיוחדת של הקהילה המקומית.
עם זאת המחנכות מחוייבות לשמור על רוחו החופשית
של הצעיר שבכיתתן ועל יכולתו לקיים דיאלוג עצמאי
ובקורתי עם מורשתו ועם אירועים במרחב הציבורי.

מיהי המחנכת הראויה?

- מחנכות צריכות להיות נשות הקהילה, קרובות לה בתפיסת עולמן, נשים דיאלוגיות, ששואלות עצמן שאלות מוסריות ואינן מסתפקות בתשובות מוכתבות ע"י אחרים.
- מחנכות צריכות להיות אוטונומיות, נשות חינוך שאינן חוששות להשמיע את קולן.
- מחנכות עוזרות לצעירים לחפש משמעות באירועים המתרחשים במרחב הציבורי ולהתפתח כבוגרים בקורתיים ומוכנים לפעול במרחב הזה בבוא זמנם.

איך מכשירים מחנכת?

חלק גדול מהכשרתה של מחנכת מתחילה ייעשה
בתוך ביה"ס, בתוך קהילת המחנכים וע"י מנטורים
מן הצוות.

קהילה לומדת, מתלבטת בשיח מוסרי

יוצרים בביה"ס קהילה לומדת של מחנכות הכיתות.
קהילה שיוצרת שיח מוסרי, רלבנטי לחיי המחנכות
ולחיי חניכיהן

מחנכות צריכות להתאמן בדיאלוג, ולהתחבט
בשאלות שיציגו אח"כ בכיתותיהן.

לוח השנה כיסוד מארגן להשתלמות בית ספרית של מחנכות

תכנית לימודים אפשרית תיסוב סביב לוח השנה העברי, שנושא עימו אפשרות לחוויות חושיות ולשאלות מוסריות וערכיות.

לוח השנה העברי, כהמלצת ועדת שנהר, מאפשר התבוננות במסורות לאומיות, עדתיות ומשפחתיות, תוך התחדשות, שתהיה רלבנטית לחיי קהילת ביה"ס, ההורים, התלמידים והצוות החינוכי.

חגי ישראל מצויינים דרך קבע בכל בתי הספר, אפשר להתכונן מראש להזדמנות שהם מציעים.

אפשר לבנות תכנית רב שנתית בעבודה משותפת של צוות רב גילי

מכאן מובן, שאין להרשות ל"קבלני משנה" להכנס אל המרחב החינוכי. טובים ככל שיהיו, הם אינם חלק מן הקהילה וממסורתה. (שנהר, 1994)

פורים כדוגמא לדיון בשאלות מוסריות

ע

סליחה וזנתא / שלומית כהר-אסיף

גבון שנה קרה מזמן
הספור על מרדכי והמן
אבל תמיד כשאני רואה
עץ גבוה כבדוש
וזנתא מנקר לי בראש.

תלו על עץ את זנתא
רגלים למעלה, ראש למטה.
סליחה, זנתא:
אם אבא שלך המון רשע
ואמא שלך זרש טפשה –
גם אתה רשע, זנתא?

ילד קטן,
רגלים למעלה, ראש למטה.
אלף סליחות זנתא.

